

Ve sborníku značně ustoupila do pozadí snaha chápat mystifikace či fikce jako široce uchopitelné kulturní fenomény, ale především snaha analyzovat jejich společenský dopad. Problematika fikcí a mystifikací není zarámována do společenského kontextu a široké kulturní pole tématu zůstalo až na pár výjimek spíše nevyužité. Mystifikace totiž skýtá mnoho možností, avšak většina příspěvků byla svým zaměřením spíše literárněhistorickými či historickými s výjimkou národního formování bez reflexe míry společenského dosahu.

V kolektivní monografii nalezneme texty o fikcích a mystifikacích a o jejich autorech, a to jak známých, tak i těch méně známých, což představuje jednu z významných deviz knihy. Publikace celkově poskytuje obraz našich předků a jejich úsilí domýšlet si prvky národní kultury pro vylepšení obrazu minulosti i přítomnosti rodícího se svébytného národa.

Kateřina Soukalová

**Ivan Chorvát (ed.): *Volnočasové aktivity obyvateľov Slovenska. Poznatky z aktuálnych výskumov*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2011, 182 s.**

Filozof Zdeněk Kratochvíl si při uvažování o vzdělání povšiml zajímavé věci, totiž že původní význam řeckého slova *schólé*, jež znamenalo volný čas, který můžeme věnovat péči o duši, se posunul ve svůj opak – ve školu, jejímž opakem je volný čas v podobě *prázdnin*. V kontextu konzumní společnosti tyto prázdniny – mimo svět dětí posunutelné třeba masarykovským slovem *prázdeň* – dospěly do stavu, kdy je volný čas charakterizován takřka výhradně spotřebou. „Témata volného času a spotřeby není možné zkoumat odděleně“ (s. 7), tak zní základní teze, na níž je postavena kniha o volném čase obyvatel Slovenska, editovaná Ivanem Chorvát. Chorvát se k tématu volného času, zejména trávení dovolené, dostal přirozeně, po monografii o dějinách cestování, kterou na stránkách vůbec prvního čísla *Historické sociologie* (1/2009) recenzoval Bohuslav Šalanda.

Kniha *Volnočasové aktivity obyvateľov Slovenska* začíná obsáhlou Chorvátovou studií, v níž autor nejprve stručně zasazuje volný čas do konzumní společnosti a popisuje sociologii volného času jako až nečekaně opomíjenou disciplínu, ačkoli hodnota volného času oproti významu práce neustále roste (s. 23). Hlavní část tohoto textu se opírá především o mezinárodní výzkum ISSP (International Social Survey Programme) *Volný čas a šport* z roku 2008 a o výzkum *Volný čas a dovolenkové správanie* z roku 2010. Většina dat však neukazuje nic příliš překvapivého. Slováci tráví neaktivněji (tedy manuálními pracemi, procházkami nebo sportem) jarní, letní a podzimní soboty, zatímco nejméně aktivně (u televize, spánkem či u počítače) zimní všední dny. V uvedeném pořadí patří obecně k jejich nejčastějším volnočasovým činnostem sledování televize či DVD (denně či několikrát týdně přes 90 % respondentů), poslouchání hudby, setkávání s přáteli, manuální práce a počítač. Jako zajímavý se tu ukazuje poslech hudby, který sice představuje druhou nejčastější činnost, ovšem sami respondenti mu velký význam nepřikládají (což nepochybně souvisí s tím, že hudba nejčastěji funguje jako kulisa). Za pozornost stojí také skutečnost, že lidé ve velkých městech netráví méně času manuální činností než obyvatelé měst menších.

Velmi pozoruhodná kapitola Chorvátova textu srovnává trávení volného času obyvatel Bratislavy, Košic a jiných velkých měst (jako samostatné kategorie). Zejména rozdíly mezi Bratislavou a Košicemi jsou frapantní a rozmanité. Tak v Bratislavě sleduje televizi denně 62,5 % lidí, v Košicích 91 %; stres ve volném čase nikdy nepocituje 20 % Bratislavanů, ale jen 3,5 % Košičanů, na pracovní povinnosti nikdy ve volném čase nemyslí 26 % Bratislavanů oproti 5,5 % Košičanů atd. Košice se ve všech datech výrazně odlišují i od jiných velkých měst, zvláště převahou pasivních činností. Je ovšem škoda, že z výzkumu nelze zjistit, zda jde o specifikum pouze Košic, nebo jestli obyvatelé jiných velkých měst tráví volný čas podobně. Ostatně Ivan Chorvát podotkl, že „zajímavá by v této souvislosti byla analýza (...) geograficky blízkého Prešova“ (s. 44).

V dalších částech své studie se Ivan Chorvát věnuje vztahu volného času a rodiny a poté především tomu, jak Slováci tráví dovolenou. Zde zaujme především mezinárodní srovnání; Slovensko (podobně jako Bulharsko nebo Malta) patří mezi země, jejichž obyvatelé nepříliš často tráví dovolenou mimo domov; téměř 60 % z nich nikam na dovolenou nejedí (třebas Čechů jen okolo 40 %). Z hlediska mezinárodního srovnávání jsou tu specifické Chorvátovy metodologické úvahy o tom, jak se mírně odlišně formulovanou otázkou stavají ze Slováků přeborníci v manuálních pracích nebo z Čechů a Britů nadšenci do nákupů.

Právě nakupováním se v recenzované publikaci hlouběji zabývá příspěvek Milana Zemana, jenž nad stejnými daty uvažuje o tom, zda Slovensko zasáhl fenomén nazvaný Georgem Ritzerem jako *retailtainment*, a postihující kombinaci umění a zábavy, v podstatě tedy nakupování pro radost. Podle výzkumu nachází (denně či několikrát týdně) v hypermarketech potěchu asi 17 % Slováků. Jak vzápětí dodává Zeman, většinu z těchto lidí tvoří mladí mezi 18–24 lety, tedy zkrátka ti, kteří mají na něco takového čas. Není proto jisté, bude-li lidí s touto kratochvílí přibývat. Alespoň mírně uklidňující se jeví skutečnost, že stále ještě oblíbenější činnost než *retailtainment* představuje četba knih. Tu praktikuje denně nebo několikrát týdně asi čtvrtina respondentů.

V další kapitole pojednává Roman Hofreiter o změnách v bankovním a jejich vlivu na volný čas. Přitom si Hofreiter například všímá, jak liberalizace finančních služeb, bezhotovostní transakce, bankomaty a platební karty proměnily konzum, ale také například turismus, jenž se stal v nebývalé míře neorganizovaným a individualizovaným.

V posledním příspěvku se Irena Jančová zaměřila na slovenské migranty v Londýně. Autorku zajímá řada témat, zvláště láska a vztahy migrantů. Z hlediska celkového vyznění knihy je však nejpodstatnější problém spotřeby, jenž se u migrantů ukazuje být klíčovým jevem. V podkapitole příznačně nazvané „Já si tu můžu koupit značkové tenisky i každý týden, když budu chtít“ Jančová píše, že migranti i s minimálním platem „mobilizují jako konzumenti

prestižní symboly a významy, jejichž prostřednictvím tvoří svoji identitu a finančně alespoň z části dosahují osobní autonomie a nezávislosti“ (s. 150).

Po přečtení prezentované knihy nabývá na síle otázka, do jaké míry ještě můžeme mluvit o konzumní společnosti? Je opravdu základní teze o sepětí volného času a konzumu tak nepochybná, když lidé jezdí za „opravdovým“ konzumem do Anglie a když Slováci (ale i obyvatelé většiny jiných zemí) stále tráví volný čas raději setkáváním s přáteli nebo procházkou než nekupováním? Ať je tomu jakkoli, rámec konzumní společnosti, jak názorně ukazuje Ivan Chorvát, nabízí zanedbané sociologii volného času několik nepříliš optimistických možných trendů, které by stály za empirické prozkoumání. Jedním z nich je představa, že společnost se rozpadá do dvou skupin: jedné, která je materiálně zabezpečena, ale natolik pracovně vytížená, že v podstatě nemá volný čas, a druhé, jež sice volný čas má, ale vzhledem k obtížím s placeným zaměstnáním má omezené prostředky na jeho využití, a to nejen ekonomické. Jiná teze zase upozorňuje, že „pracovní čas se redukuje, množství volného času roste, ale členové společnosti přesto ve svých životech pocítují stále větší časovou tíseň a problémy při sladování svých aktivit“ (s. 86). Velká míra stresu a uspěchanosti ve volném čase, to jsou nejvíce znepokojující poznatky z výzkumů a knihy Ivana Chorváta.

Miroslav Paulíček

**Lucie Cviklová: *Advancement of Human Rights of LGBT Minority: Advancement of human rights standards for LGBT people through the perspective of international human rights law*. Lambert Academic Publishing, 2013, 104 s.**

Historické proměny interpretace homoseksuality a homosexuálního chování probíhávající na české i mezinárodní úrovni jsou tématem, které v posledních padesáti letech začalo přitahovat stále větší pozornost badatelů. Většina zahraničních studií věnuje pozornost srovnávání historických či historicko-filozofických